

DANUTA UMIASTOWSKA

**MODEL NAUCZYCIELA AKADEMICKIEGO W KREOWANIU
AKTYWNYCH POSTAW WOBEC UCZESTNICTWA STUDENTÓW
W KULTURZE FIZYCZNEJ**

**Model of an academic teacher in creating active attitudes towards students'
participation in physical culture**

Słowa kluczowe: studenci, aktywność ruchowa, kultura fizyczna, nauczyciel

Key words: students, physical activity, physical culture, a teacher

„Doskonałość – oto norma nieba,
Chęć doskonałości – oto norma człowiecza”.

Johan Wolfgang Goethe

Współczesna szkoła wyższa podlega ciągłym przemianom. Mają na to wpływ zarówno czynniki społeczne, jak i ekonomiczne. Dążenie do zwiększenia współczynnika scholaryzacji, próby urynkowienia szkół wyższych i pojawiające się w ofercie edukacyjnej nowe uczelnie nastawione na szybkie przekazywanie wiedzy wymuszają zastanowienie się nad osobą nauczyciela akademickiego.

Szkoły wyższe są dość często krytykowane. Zarzuty dotyczą czysto utilitarnego charakteru szkolnictwa wyższego, organizacji studiów, poziomu przekazywanej wiedzy czy też relacji interpersonalnych student – nauczyciel. Przeszło pół wieku temu Tadeusz Czyżowski pisał o uniwersytetach, że są „nastawione praktycznie, dające przede wszystkim sprawność techniczną przy minimum

materiału teoretycznego, kształcące według zestandaryzowanego programu, systemem szkolnym, ułatwiające szybkie skończenie studiów jak największej liczbie kandydatów” [3, s. 5]. W jakże wielu przypadkach słowa te są nadal aktualne. Kolejnym zarzutem jest „traktowanie studentów jako nieco starszych licealistów, a grupy studenckie jako przedłużenie klasy szkolnej” [2, s. 55]. Bardzo delikatnym, aczkolwiek bolesnym zarzutem jest wskazywanie na istnienie grupy nauczycieli akademickich pozbawionych odpowiedniego autorytetu [6] oraz częsty brak kontaktu nauczyciela ze studentem.

Warunkiem prawidłowego funkcjonowania szkoły wyższej jest realizacja idei *universitas* opartej na wzorze mistrz – uczeń. Mistrz powinien przekazywać uczniom hierarchię wartości (dotyczącą zarówno wartości w nauce, jak i w życiu) oraz metody postępowania, czyli warsztat naukowy [10].

Zdaniem Bożeny Bieniakiewicz, „osoba nauczyciela akademickiego może być postrzegana przez studenta jako:

- czynnik ograniczający i uzależniający studenta,
- ułatwiający realizację podmiotowości studenta poprzez rezygnację z własnej podmiotowości,
- partner realizujący prawidłowo proces interakcji” [1, s. 64].

Nauczyciel – określany przez Andrzeja Pawłuckiego jako „przewodnik po kulturze wartości społeczeństwa” [8] – współpracuje w uczelniach z dorosłym człowiekiem. Jest to zupełnie inna płaszczyzna porozumienia, niestety nie zawsze w pełni wykorzystana.

Lech Witkowski relacje zachodzące między nauczycielem a studentem określa terminem *estetyk sytuacji edukacyjnych* i wyróżnia cztery typy nauczyciela akademickiego:

- **nauczyciel jest tym pierwszym** – ze względu na swoją uprzywilejowaną pozycję i autorytet ma rację podstawową i ostateczną, nieustannie dominuje; student wobec nauczyciela będącego „tym pierwszym” stara się jak najlepiej odegrać wyznaczoną rolę, zabiega o uznanie, zasady są ustalane jednostronnie przez nauczyciela; niebezpieczeństwem może być stworzenie swoistej „ściany” między stronami procesu nauczania – uczenia się, za którą nic nie widać;
- **nauczyciel jest tym drugim** – osoba ważna i uznana, wywołuje u studentów postawy zaangażowane, potrafi aranżować sytuacje, w których student jest aktywny i twórczy, często opiera swój kontakt ze studentem na uczeniu się przez rozwiązywanie problemów czy metody aktywizujące; zachowanie

studenta wobec nauczyciela będącego „tym drugim” charakteryzuje brak poczucia zdominowania i całkowitego podporządkowania, jest uczestnikiem dialogu dydaktycznego; niebezpieczeństwem jest przesada w zabieganiu o uznanie i poklask studentów, co często przynosi odwrotne niż zamierzone skutki;

- **nauczyciel jest tym trzecim** – przyjmuje rolę tłumacza spraw trudnych, pośrednika, który pomaga zrozumieć i jednocześnie pośredniczy w kontakcie intelektualnym studenta ze źródłami wiedzy; zachowanie studenta wobec nauczyciela będącego „tym trzecim” pozwala na kształtowanie dociekliwości badawczej, wyzwala umiejętności dojrzałego studiowania; niebezpieczeństwem dla nauczyciela może być brak znalezienia studentów chętnych do współpracy, którzy nie zawsze chcą i potrafią być dociekliwi, wolą gotowe wzory i prostsze rozwiązania;
- **nauczyciel jest tym czwartym** – staje się członkiem zespołu, podporządkowuje indywidualne interesy interesom całej grupy, jest osobą integrującą zespół, w którym sam także pracuje; zachowanie studenta wobec nauczyciela będącego „tym czwartym” to uczestnictwo w pracy zespołu, lojalne postępowanie i umiejętna współpraca z innymi osobami; niebezpieczeństwem dla nauczyciela jest odsunięcie w czasie osiągnięcia efektu dydaktycznego, brak kontroli nad własnymi przywódczymi aspiracjami oraz nieumiejętność zgrania członków zespołu [14].

Zatem podstawą relacji między nauczycielem akademickim a studentem powinien być autorytet. Spośród wielu definicji tego tematu wybrano następującą: „autorytet w nauce polega na tym, że pewni uczeni ze względu na swoje osiągnięcia i zasługi uznani są przez odpowiednie grupy i kręgi ludzi nauki za miarodajnych luminarzy wiedzy naukowej. Autorytetem naukowym zostaje ten, kto legitymuje się walorami pozwalającymi widzieć w nim znawcę, twórcę, nauczyciela wiedzy naukowej” [5, s. 18]. M. Śnieżyński wymienia następujące cechy, które mogą być wyznacznikami autorytetu nauczyciela akademickiego:

- rozległa wiedza i szerokie horyzonty umysłowe,
- wytyczanie nowych dróg w myśleniu i działaniu,
- odpowiednio duży dorobek naukowy,
- poważne osiągnięcia w tworzeniu wiedzy naukowej,
- umiejętność inspirowania innych do podejmowania badań naukowych,
- doskonała znajomość warsztatu naukowego,

- mistrzostwo w organizowaniu działalności naukowej,
- uczciwość i rzetelność naukowa [11, s. 30].

Ważnym narzędziem w pracy nauczyciela akademickiego jest słowo. Powinno być ono wypowiedziane z poczuciem odpowiedzialności. Istotna jest tu nie tylko logika posługiwania się językiem polskim, rzetelność terminologiczna i zgodność z treściami programowymi, ale także sposób posługiwania się mową. S. Michałowski uważa, że budowanie szacunku dla słowa wiąże się z umiejętnością powiedzenia „nie wiem” czy „wprowadziłem was w błąd” [7].

Pierwszoplanowe oczekiwania młodzieży studiującej w uczelniach poznańskich uszeregowano w pięciu kategoriach:

- 1) poszukujemy wzorów,
- 2) oczekujemy życzliwości i szacunku,
- 3) oczekujemy wieloaspektowego doskonalenia zajęć dydaktycznych,
- 4) oczekujemy swobody wyrażania myśli,
- 5) oczekujemy sprawiedliwego wartościowania naszej wiedzy [9].

Specyfika zawodu nauczyciela wychowania fizycznego wymaga od niego jeszcze innych dodatkowych umiejętności. Poza cechami wiążącymi się z prezentowaną wiedzą, podobnie jak u każdego nauczyciela akademickiego, od „wuefisty” wymaga się jeszcze określonego poziomu sprawności fizycznej i aktywnej postawy wobec uczestnictwa w kulturze fizycznej.

W dzisiejszych czasach każda szkoła podlega ciągłym przemianom, a przez to stawia przed nauczycielem nowe zadania. Zatem można mu przypisać następujące role:

- *opiekuna* – zapewniającego każdemu uczniowi bezpieczeństwo podczas zajęć ruchowych;
- *doradcy* – wskazującego uczniom, jakimi środkami należy osiągnąć cel, dostosowując te rady do wieku podopiecznych;
- *rzeźbiarza* – kształcącego doskonale harmonijne ciało wychowanka, korzystając z jego naturalnych umiejętności, które przekształca w procesie nauczania;
- *przyjaciela* – jest osobą budzącą zaufanie, bo zawsze służy radą i pomocą;
- *inspiratora* – potrafi pobudzić do działania, a jednocześnie sam doskonali swój warsztat pracy [13].

Badania prowadzone w szczecińskim środowisku studenckim pozwoliły na określenie modelu nauczyciela oczekiwanego przez studentów. Można tu wskazać na trzy grupy oczekiwań:

- 1) związaną z cechami osobniczymi (np. uśmiechnięty, wyrozumiały, tolerancyjny, konsekwentny, komunikatywny),

- 2) związaną ze stosunkiem do studenta (np. podmiotowe, a nie przedmiotowe traktowanie studenta, interesowanie się jego sprawami, sposób podejścia i nawiązywania kontaktów, szanowanie studenta),
- 3) związaną ze sposobem prowadzenia zajęć (np. punktualność rozpoczynania zajęć, umiejętność przekazywania wiadomości, duży zasób ćwiczeń proponowanych do wykonania, perfekcyjność w danej dyscyplinie, umiejętność nauczania praktycznego, sprawiedliwy sposób oceniania, indywidualizowanie wymagań) [12].

Analizując literaturę przedmiotu i badania przeprowadzone w różnych środowiskach akademickich stajemy przed dość trudnym problemem znalezienia odpowiedzi na pytanie, jaki powinien być nauczyciel akademicki. Oczekiwania studentów są bowiem bardzo zróżnicowane, a wymagania stawiane nauczycielowi przez akademickich pedeutologów bardzo wysokie. Można tu zacytować pogląd Floriana Znanięckiego sprzed siedemdziesięciu lat, którego aktualność jest znakomitą wizytówką także współczesnego nauczyciela: „styczność społeczna między nauczycielem i uczniem staje się coraz bardziej bezosobista, często wyspecjalizowana i krótkotrwała... w związku z rosnącą złożonością ustroju społecznego oraz rosnącym bogactwem naszej kultury” [15].

Friedrich Adolf Diesterweg, pedagog niemiecki, popularyzator idei Pestalozziego i zwolennik kształcenia zawodowego nauczycieli, napisał w 1834 roku: „Szkoła jest warta tyle, ile wart jest nauczyciel” [4, s. 9]. I jest to chyba maksyma ponadczasowa, gdyż to właśnie od nauczyciela zależy, jaka będzie i jakość procesu nauczania – uczenia się, i poziom zdobywanej i przekazywanej wiedzy, a także w jakich warunkach uczeń będzie zdobywał wykształcenie.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Biniakiewicz B.: *Nauczyciel akademicki jako osoba wspomagająca rozwój studenta*. W: *Student – nauczyciel akademicki (relacje interpersonalne)*, red. E. Radecki. Wydawnictwo „Ponad”, Szczecin 1998, s. 63–66.
- [2] Bińczycka J.: *Nauczyciel akademicki – nauczycielem dialogu*. W: *Nauczyciel akademicki jako współtwórca środowiska wychowawczego uczelni wyższej*. Łódź 1991, s. 52–58.
- [3] Czyżowski T.: *O uniwersytecie i studiach uniwersyteckich*. Toruń 1964.
- [4] Diesterweg F.A.W.: *Wegweiser zur Bildung für deutsche*. Lehren, Berlin 1834, s. 111, za: J. Kuźma: *Nauczyciele przyszłej szkoły*. Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2000.
- [5] Goćkowski J.: *Autorytety świata uczonych*. PIW, Warszawa 1984.
- [6] Kaprańska Ł.: *Aktualność idei universitas w działalności współczesnej szkoły*

- wyższej. W: *Student – nauczyciel akademicki (relacje interpersonalne)*, red. E. Radecki. Wydawnictwo „Ponad”, Szczecin 1998, s. 14–17.
- [7] Michałowski S.: *W kręgu współczesnych zagadnień wychowawczych*, t. 1. Wojewódzki Ośrodek Metodyczny, Bielsko Biała 1991.
- [8] Pawłucki A.: *Pedagogika wartości ciała*. Akademia Wychowania Fizycznego, Gdańsk 1996.
- [9] Potyrała D., Minkiewicz-Najtowska J.: *Studenckie oczekiwania wobec nauczyciela akademickiego*. W: *Student – nauczyciel akademicki (relacje interpersonalne)*, red. E. Radecki. Wydawnictwo „Ponad”, Szczecin 1998, s. 180–184.
- [10] Stróżowski W.: *Mistrz*. „Dziennik Polski”, 10 maja 1996, Kraków.
- [11] Śnieżyński M.: *O autorytecie nauczyciela akademickiego*. „Dydaktyka Szkoły Wyższej” 1987, nr 1, s. 28–34.
- [12] Umiastowska D.: *Model nauczyciela akademickiego – oczekiwania studentów wychowania fizycznego*. W: *Student – nauczyciel akademicki (relacje interpersonalne)*, red. E. Radecki. Wydawnictwo „Ponad”, Szczecin 1998, s. 190–194.
- [13] Umiastowska D., Pławińska L.: *Nauczyciel wychowania fizycznego w oczekiwaniach rodziców uczniów w różnym wieku*. W: *Kształcenie i wychowanie w zreformowanej szkole*, red. J. Jonkisz i M. Lewandowski. AWF, Wrocław 2001, s. 193–199.
- [14] Witkowski L.: *Cztery estetyki sytuacji edukacyjnych. W stronę pedagogiki ambiwalencji*. W: *Edukacja wobec sporów o (po)nowoczesności*. Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 1997, s. 216–231.
- [15] Znaniecki F.: *Socjologia wychowania*, t. 1. PWN, Warszawa 1973.

MODEL OF AN ACADEMIC TEACHER IN CREATING ACTIVE ATTITUDES TOWARDS STUDENTS' PARTICIPATION IN PHYSICAL CULTURE

Summary

A model presentation an academic teacher is extremely difficult. His is connected with a variety of subjects taught and fields of knowledge, where the teacher and student operate. The condition of proper functioning of institutions of higher education is accomplishment of the *universatis* idea based on the *master–pupil* model. Therefore, we need to think about what the *master* should be like in order to meet such expectations. At our institutions of higher education the *master–professor* model and their pupils is used less and less frequently. Thus where to search for a role model? Who to learn from?

Translation: Danuta Umiastowska